

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

בס"ד, ו' אב התשפ"ו

חולין פ"א – מחוסר זמן, התראת ספק ושחיטה לא ראויה בדין 'אותו ואת בנו'

שאלות:

1. אפרים שחט כבש בן יומו לקרבן, האם הוא לוקה?

קרבן מחוסר זמן

- הגמרא שאלה בדף הקודם למה השוחט קדשים שהם "מחוסרי זמן" בפנים לא לוקה על הלאו של "לא ירצה". רבי זירא השיב שהתורה הגדירה את פסול מחוסר זמן בלשון עשה: "מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה" – ומכאן שלפני היום השמיני הוא לא ירצה, וזהו לאו הבא מכלל עשה שדינו כעשה, ועל עשה לא לוקים. (חידושי הרמב"ן)
- הגמרא מקשה למה הפסוק הזה פנוי לדרשה הזו, הרי רבי אפטוריקי דורש אותו אחרת:
 - פסוק אחד אמר: "וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אֲמוֹ" – ומכאן שבבליה שלאחר היום השביעי הוולד כבר כשר.
 - פסוק שני אמר: "מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה" – ומכאן שרק מהיום השמיני הוא כשר, ולא בלילה שלפניו!
 - רבי אפטוריקי תירץ: שהלילה כשר לקדושה (ניתן להקדיש את הבהמה בלילה שלפני היום השמיני), אבל היום כשר להרצאה (להקרבה בפועל על המזבח).
- הגמרא מתרצת שהמקור לעשה של מחוסר זמן (שלא לוקים עליו) נלמד מפסוק אחר: "כִּן תַּעֲשֶׂה לְשִׁרְךָ לְצֹאנְךָ שְׁבַעַת יָמִים יְהִי עִם אֲמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ לִי". (רבינו גרשום)

2. זבולון שחט קרבן בעזרה, ואח"כ שחט את בנו החולין מחוץ לעזרה, האם הוא לוקה על אותו ואת בנו?

התראת ספק בשחיטת קדשים

- רב המנונא אמר בשם רבי שמעון שאיסור אותו ואת בנו לא נוהג בקדשים. מפני שרבי שמעון סובר ששחיטה שלא מתירה באכילה לא נחשבת שחיטה. ושחיטת קדשים בפנים לא נחשבת ראויה עד שנזרק הדם על המזבח, לכן היא לא מוגדרת כשחיטה לעניין אותו ואת בנו.
- רבא מקשה על רב המנונא מברייתא, שבה רבי שמעון אומר במפורש בהקרבת אב ובנו קדשים בחוץ, שהשני עובר בלא תעשה של 'אותו ואת בנו' ולא בכרת, למרות שהראשון לדבריו היה ב'שחיטה שלא ראויה'. וממילא השני יכול להיות קרבן תקין ולא חל דין 'אותו ואת בנו', והשני צריך להיות חייב כרת?
- לכן רבא או כדי מתקנים את הברייתא "חסורי מיחסרה", של רבי שמעון באמת השני גם חייב כרת. (למרות השחיטה הלא ראויה, כי דין שחוטי חוץ הוא מיוחד ולא צריך שחיטה שנאכלת, רש"י).
- והברייתא לאחר התיקון, ממשיכה לפרט דינים נוספים באותו ואת בנו לשחיטת חכמים ולשחיטת רבי שמעון. ובין השאר הברייתא אומרת שכששחט את הראשון בפנים ואת השני

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

בחוץ, הראשון כשר לדעת כולם, ולגבי השני ששחט בחוץ רבי שמעון סובר שהוא עובר על לאו ללא כרת, כי השחיטה הראשונה ראויה וזה מחוסר זמן בגלל 'אותו ואת בנו'. וקשה לפי רבי המנונא אם שחיטת קדשים היא לעולם לא ראויה לאכילה כי אין זריקה בודאות, אז השני צריך להיות חייב גם בכרת?

○ **לכן רבא מתקן את דברי רבי המנונא ומסביר: שרבי שמעון** מסכים שאיסור אותו ואת בנו חל בקדשים, אבל אין עליו מלקות. הסיבה היא, שבשעת השחיטה של הבהמה השנייה, הבשר עדיין לא הותר באכילה, מכיוון שהיתר האכילה תלוי בזריקת הדם העתידית, ההתראה שמתרים בשוחט בשעת השחיטה היא התראת ספק (שמא לא ייזרק הדם והשחיטה לא תהיה ראויה), וקיימא לן לרבי שמעון שהתראת ספק לא נחשבת התראה ולכן לא לוקים עליה.

(רש"י אומר שהנימוק הזה של ההתראת ספק הוא לא חלק מהגמרא, אלא פירוש משובש, כי לא סוברים את הדין של רבי אושעיא מהדף הקודם, לגבי שחיטת קדשים לרבי שמעון שהיא לא ראויה בגלל זריקת הדם)

○ הגמרא אומרת שרבא הולך לשיטתו וגם במקרים אחרים בשחיטת אותו ואת בנו לפי רבי שמעון זו התראת ספק, כי רבא אמר:

- שאם אדם שחט קודם את האם שהיא חולין, ואחר כך שחט את הבן שהוא שלמים בפנים – השוחט פטור ממלקות לדעת רבי שמעון, מפני שהשחיטה השנייה תלויה בזריקת הדם וזוהי התראת ספק, כלומר, רבא לשיטתו.
- אם הוא שחט קודם את הבן שהוא שלמים ונזרק דמו, ואחר כך שחט את האם שהיא חולין – השוחט חייב מלקות, מפני שכאן השחיטה השנייה (של החולין) היא התראת ודאי ואין אחריה ספק זריקה.
- בקרבת עולה: אפילו אם שחט קודם את הבן לעולה ונזרק דמו, ואחר כך שחט את האם לחולין – לדעת רבי שמעון, השוחט פטור ממלקות מפני שבעולה אין אכילה. ושחיטה שלא ראויה לאכילת אדם לא נחשבת שחיטה.
- רבי יעקב חלק על זה בשם רבי יוחנן: הוא סובר ש"אכילת מזבח שמה אכילה". המקור הוא מהכפילות בפסוק בדין פיגול: "וְאִם הָאָכַל יֶאְכַל מִבֶּשֶׂר זֶבַח שְׁלָמִים" – "האכל" זו אכילת המזבח, "יאכל" זו אכילת אדם. מכאן ששחיטת עולה נחשבת שחיטה ראויה לאכילה, ולכן לוקים עליה משום אותו ואת בנו.

3. מיכאל ירה בפרה, מותר לו לשחוט את הבן שלה באותו יום?

משנה: שחיטה שלא ראויה

- המשנה מביאה מחלוקת בשחיטה שלא ראויה לאכילה:
 - השוחט בהמה ובנה ונמצא שאחד מהם טרפה, או ששחט אחד מהם לעבודה זרה, או שחט פרה אדומה (פרת חטאת שלא נועדה לאכילה), שור הנסקל (שנגזר דינו ואסור בהנאה) או עגלה ערופה שנאסרת עוד בחייה:
 - רבי שמעון פוטר מאיסור אותו ואת בנו, מפני שכל אלו אסורים בהנאה ובאכילה, והוא לשיטתו ששחיטה שלא ראויה לא נחשבת שחיטה.

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

- **חכמים** מחייבים, מפני שהם **סוברים** שאין צורך שהשחיטה תהיה ראויה לאכילה כדי לעבור על אותו ואת בנו.
- במקרים ששחט ונתנבלה הבהמה בידו (נפסלה השחיטה), או הנוחר (הורג בדקירה) או המעקר את הסימנים – גם לדעת **חכמים** פטורים מאותו ואת בנו.
- **ריש לקיש** מפרש את דעת **חכמים** שמחייבים בשוחט לעבודה זרה: שהדין חל רק אם שחט את הבהמה הראשונה לעבודה זרה ואת השני לשולחנו לאכילה.
אבל אם שחט את הראשון לשולחנו ואת השני לעבודה זרה – השוחט פטור ממלקות על אותו ואת בנו, מפני שהוא עומד לקבל עונש מיתה חמור על עבודה זרה, וקיימא לן "קים ליה בדרבה מיניה" (והוא מקבל רק את העונש החמור מביניהם).
- **רבי יוחנן משיב לריש לקיש** שהפטור זה פשוט וידוע לכל. אלא החידוש הוא במקרה שבו התרו בשוחט השני רק על איסור "אותו ואת בנו", ולא התרו בו על עבודה זרה (כך שהוא לא נהרג בפועל).
- **רבי יוחנן סובר**: מכיוון שלא התרו בו למיתה – הוא לא נהרג, ולכן הוא לוקה על אותו ואת בנו.
- **ריש לקיש סובר**: מכיוון שהמעשה עצמו הוא מעשה שבעיקרון יש עליו עונש מיתה, פטור המלקות חל עליו מעצם העבירה החמורה, גם אם בפועל הוא לא מקבל עונש מיתה מחמת חוסר התראה ("חייבי מיתות שוגגים פטורים ממלקות").
- **רב דימי אומר שרבי יוחנן וריש לקיש** כבר נחלקו בעיקרון בענישה כפולה: במקרה שאדם עבר בשוגג, ללא התראה, על עבירה שיש עליה עונש מוות או מלקות, ובאותו מעשה התחייב גם בעונש קל של ממון או מלקות.
- **רבי יוחנן אמר**: שמקבל את העונש הקל (תשלום הממון או המלקות), מפני שבפועל הוא לא נידון למיתה כי לא התרו בו.
- **ריש לקיש אמר**: שפטור מהעונש הקל, מפני שאילו היו מתרים בו הוא היה פטור בגלל עונש המיתה החמור, אז גם כשלא התרו בו והוא פטור ממיתה – עדיין הוא פטור מהעונש הקל.
- והגמרא **מסבירה** מדוע צריך להביא את המחלוקת בשני המקרים, כי יש הבדל בין חיוב מלקות שגם הוא בגופו, ואולי רק שם **ריש לקיש** פוטר מהמלקות, כי לא נותנים שני עונשים בגופו, אבל עונש ממון כן, והיינו אומרים להיפך בדעת **רבי יוחנן**, אם היינו מביאים את המחלוקת רק בממון.
- בסוף הדף הגמרא **מקשה** על הדין שבמשנתינו **רבי שמעון** פוטר פרה אדומה מדין אותו ואת בנו, מברייטא אחרת שבה נאמר: ש"רבי שמעון אומר: שפרה מטמאה טומאת אוכלין, הואיל והיתה לה שעת הכושר". בשעת שחיטתה של הפרה האדומה, היא הייתה ראויה להיפדות ולהיאכל אם היה נופל בה מום.
ואם הייתה לה שעת כושר לאכילה, הרי שהיא מוגדרת כ"שחיטה ראויה" ואם היא שחיטה ראויה, למה **רבי שמעון** פוטר אותה מדין אותו ואת בנו?

והגמרא תמשיך לדון בזה בדף הבא.